

Vroegmoderne tijd

In 1533 wordt Elizabeth Tudor geboren als dochter van koning Hendrik VIII van Engeland. Van 1558 tot haar dood in 1603 was zij als Elizabeth I koningin van Engeland.

Drie gegevens over haar leven:

- 1 Kort voor de geboorte van Elizabeth in 1533 maakte haar vader zich los van de paus om te kunnen scheiden van zijn eerste vrouw.
- 2 In 1578 stuurde Elizabeth Sir Humphrey Gilbert erop uit om in Noord-Amerika "zoveel mogelijk heidense en barbaarse landen en gebieden te ontdekken (...) die nog niet in het bezit zijn van christelijke koningen of mensen".
- 3 In 1585 sloot Elizabeth het Verdrag van Nonsuch, waarin ze beloofde een leger te sturen om de opstandige Nederlanden te steunen.

Deze gegevens uit het leven van Elizabeth kunnen gebruikt worden om verschillende kenmerkende aspecten van de zestiende eeuw te beschrijven.

- 3p **6** Toon dit aan door elk van deze drie gegevens te koppelen aan een ander kenmerkend aspect van de zestiende eeuw.

Tussen 1545 en 1563 vond het Concilie (algemene kerkvergadering) van Trente (in Italië) plaats. Tijdens dit concilie werd onder andere besloten dat geestelijken geen aflaten mochten verkopen om er zelf aan te verdienen.

Het Concilie van Trente geldt als hoogtepunt van de Contrareformatie (tegenreformatie).

Katholieke historici gebruiken liever het begrip 'katholieke reformatie' dan 'Contrareformatie'.

2p **7** Geef

- een argument voor hun afkeur van de term 'Contrareformatie' en
- een argument voor hun voorkeur voor de term 'katholieke reformatie'.

In het begin van 1567 eiste Filips II dat alle edelen in de Nederlanden opnieuw de eed van trouw aan hem zouden afleggen.

2p **8** Leg uit waardoor Filips II dit op dat moment nodig vond.

Gebruik bron 3 en 4.

Stel, je wilt een reconstructie maken van de gebeurtenissen rondom het bloedbad van Naarden in 1572 met deze twee bronnen.

Je constateert dat beide bronnen vanwege de achtergronden van de auteurs niet geheel betrouwbaar lijken.

4p **9** Ondersteun deze constatering met beide bronnen en leg uit waardoor het verslag van Hortensius toch betrouwbaarder lijkt dan het verslag van Mendoza.

In maart 1574 beleegde Willem van Oranje een gezamenlijke vergadering van de Staten van Holland en Zeeland. Tijdens deze vergadering werd besloten uniforme en hogere belastingen te heffen.

De burgemeester van Zierikzee, Cornelis Claes, noteerde hierover in zijn dagboek: "In de naam van vrijheid dreigt de vrijheid ten onder te gaan".

2p **10** Licht deze uitspraak van Cornelis Claes toe door aan te geven:

- dat het besluit van de Staten van Holland en Zeeland past bij de bijzondere positie die deze gewesten innemen in de beginjaren van de Opstand en
- welke vrijheid Claes bedoelde met zijn uitspraak.

Gebruik bron 5.

Hessel Aysma was lid van een diplomatieke missie naar Engeland in 1585.

3p **11** Leg uit dat Aysma vanuit bezorgdheid over de Opstand schrijft door aan te geven:

- zonder bron, dat het doel van de missie in 1585 verband hield met het Plakkaat van Verlatinge en
- dat deze visie op het bestuur van de opstandige gewesten vooruitloopt op latere kritiek op de bestuursvorm van de Republiek en
- dat deze beschrijving vooruit lijkt te lopen op het politiek-militaire conflict in de Republiek tijdens het Bestand.

Gebruik bron 5.

Hessel Aysma schrijft zijn brief tijdens de Opstand. Je kunt deze brief ook in verband brengen met **andere** kenmerkende aspecten van de zestiende en zeventiende eeuw.

2p 12 Toon dit aan voor twee kenmerkende aspecten.

Vier gebeurtenissen uit 1773:

- 1 De Parijse uitgever Jean-Edmé Dufour geeft in Maastricht, waar hij in 1766 een boekhandel en drukkerij is begonnen, een boek uit met brieven van Voltaire.
- 2 De Franse minister van justitie beklagt zich over de publicatie van dit boek bij de Staten-Generaal van de Republiek.
- 3 Dufour verlaat Maastricht en het einde van zijn uitgeverij lijkt in zicht.
- 4 Het stadsbestuur van Maastricht stelt een verklaring op, waarin Dufour wordt geprezen, laat deze verspreiden en Dufour keert terug naar Maastricht.

2p 13 Trek uit deze gebeurtenissen twee conclusies over de politieke reacties op het verspreiden van de ideeën van Voltaire:

- een conclusie over Frankrijk en
- een conclusie over de Republiek.

Twee gegevens over Catharina de Grote van Rusland:

- 1 In 1781 bestelde Catharina een marmeren beeld van Voltaire, die zij haar vriend en leermeester noemde, en liet dit plaatsen in haar museum de Hermitage.
- 2 In 1792 gaf Catharina opdracht het beeld van Voltaire te verwijderen uit de Hermitage.

Uit deze gegevens blijkt een verandering in de houding van Catharina de Grote tegenover de denkbeelden van Voltaire.

2p 14 Noem deze verandering en de politieke ontwikkeling die deze verandering verklaart.

Gebruik bron 6.

Op grond van deze bron concludeer je dat de opstellers van deze verklaring een geïdealiseerde voorstelling van het politieke verleden van de Republiek hebben.

3p 15 Ondersteun deze conclusie met de bron en geef aan waardoor de visie van de opstellers van deze verklaring past in die tijd.

Vroegmoderne tijd

bron 3

Een fragment uit *Commentaar over de gebeurtenissen uit de oorlog in de Nederlanden in de jaren 1567–1577* door Bernardino de Mendoza, lid van de generale staf van de hertog van Alva:

Don Frederik (de zoon van Alva) trok met het leger op naar Holland langs de dijk van Naarden. Hij beval dat drie compagnieën zich moesten legeren in Rhenen, Amersfoort en Utrecht, terwijl hij met de rest van het leger door Naarden trok, dat hij (...) onderwierp en plunderde. Dat was omdat de rebellen van de stad zich niet wilden overgeven en heel halsstarrig waren, terwijl het maar een klein, bijna niet te verdedigen stadje was en hij hen had gewaarschuwd dat hij de artillerie zou inzetten om hun verdiende loon te geven als zij zouden volharden in hun dwalingen. Omdat ze geen gehoor gaven aan het verzoek tot overgave, liet hij de artillerie aanrukken. Toen de inwoners dat zagen, kwamen ze naar buiten om te praten (...). Maar terwijl er werd onderhandeld, verbraken de inwoners hun woord door op (ons) te schieten met musketten. Dit provoceerde onze soldaten, die het volk aanvielen en wel met zo veel woede dat ze iedereen die ze gewapend aantroffen over de kling joegen. Ze staken de huizen in brand, zodat alles afbrandde behalve de kerk en een nonnenklooster, die aan de vlammenzee ontsnaptten. Dit was een afstraffing die wel met speciale goddelijke toestemming moet hebben plaatsgehad, aangezien de plaats Naarden de eerste van Holland was waar men de ketterij toeliet, die zich zo eerst onder de bewoners had genesteld en zich vervolgens had verspreid over de andere steden van het gewest.

bron 4

Fragmenten uit *De opkomst en de ondergang van Naarden*, geschreven door Lambertus Hortensius, die in Naarden woont en een van de onderhandelaars met don Frederik is:

Toen wij, de afgezanten, 's morgens vroeg, dwars door de Spaanse wachtposten heen, Bussum waren genaderd, kwam Julián Romero, een Spaanse officier, ons te paard tegemoet en vroeg ons waar we heengingen en wat we wilden. Ons antwoord was: "De raad heeft ons afgevaardigd naar don Frederik (...)." Hij antwoordde: "Ga dan maar weer naar huis; alle macht over vrede en oorlog is aan mij opgedragen." We vielen voor zijn voeten neer, boden hem de sleutels van de stad aan en smeekten om genade en vergiffenis voor de stedelingen. (...) "Volg mij naar de poort", zei hij, "daar zult u vernemen hoe ik over uw verzoek om genade en vergiffenis denk." Zodra we bij de poort waren, werden hem de sleutels onder het uiten van smeekbeden om genade overhandigd. Hij sprak bedaard, maar sprak zich niet duidelijk uit over vrede of een overeenkomst. Toen wij afgevaardigden aandrongen, beloofde hij dat de stedelingen en hun bezittingen ongedeerd zouden blijven, terwijl hij mij de hand drukte. (...) Er werden vierhonderd soldaten binnen de stad gelaten, onder de voorwaarden die wij met Julián waren overeengekomen. De Naardenaars werden bang toen zij zagen dat er zoveel Spanjaarden, de een na de ander, de stad binnenkwamen. Zwevend tussen hoop en vrees sloot ieder zich op in huis. (...) De Spanjaarden overlegden of ze ons op straat, zoals ze ons tegenkwamen, of ons allen tezamen zouden vermoorden, nadat ze ons ergens hadden heengelokt. Toen ging er een tromslager rond, die met luide stem verkondigde dat de burgers en het garnizoen ongewapend moesten bijeenkomen bij het stadhuis om de vredesvoorwaarden aan te horen. (...) Sommigen die zich in de woning van de schout hadden verscholen kregen door deze aankondiging hoop en gingen naar het stadhuis, opdat hun afwezigheid niet tegen hen zou werken. (...) De trompet gaf het sein tot doden. Er werd geblazen zoals men pleegt te doen bij een aanval tijdens de slag. Op dat sein stortten zij zich onder vreselijk gebrul met zwaarden, knotsen, dolken en geweren op de opeengedrongen massa van wel zevenhonderd ongewapende burgers. Ongeveer vierhonderd burgers bevonden zich in het stadhuis. Het geschreeuw van de moordenaars en hun slachtoffers steeg ten hemel.

bron 5

Op 18 maart 1587 schrijft Hessel Aysma, president van het Hof van Friesland (het gerechtelijke bestuurscentrum van Friesland), in een brief aan Gerard Prouninck, de burgemeester van Utrecht:

Als de macht niet wordt overgedragen, of wanneer het burgerlijk gezag niet wordt gecombineerd met de militaire bevelvoering, zie ik nauwelijks hoop op een goede afloop. Het Romeinse volk wist dit ook en gaf daarom de macht aan een dictator. Er is niets zo verderfelijk voor de Verenigde Nederlanden als het gebrek aan autoriteit.

bron 6

In 1786 stellen enkele regenten in de Republiek een verklaring op om te gaan samenwerken:

Wij beloven plechtig dat we geen andere bedoeling hebben dan ons met man en macht in te zetten voor een zuiver republikeinse regeringsvorm van ons volk, namelijk een regering die het volk vertegenwoordigt en die is gericht op het in stand houden van de wetten en voorrechten van de gewesten, de steden en hun onderdanen, zoals bevestigd in de Unie van Utrecht.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.